

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАЛАХНІЧОВА МАРІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 338.434:336.77

**РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ
АПК**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Міжнародному університеті бізнесу і права (м. Херсон)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
МАКАРЕНКО Петро Миколайович,
проректор з наукової роботи Дніпропетровського державного аграрного
університету

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ЧУПС Анатолій Віталійович,
завідувач кафедри фінансів Сумського національного аграрного університету
Міністерства аграрної політики України

кандидат економічних наук, доцент
АРАНЧІЙ Валентина Іванівна,
завідувач кафедри фінансів і економічної теорії Полтавської державної аграрної
академії

Провідна установа: Українська Академія банківської справи Національний банк України, м. Суми

Захист відбудеться “29” вересня 2006 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 у Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий “29” серпня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Миронова Р.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова харчової промисловості і перероблення сільськогосподарської продукції та нові реалії ринкового розвитку вимагають переосмислення теоретичних підходів і здійснення наукових досліджень такої проблеми як фінансово-кредитне забезпечення підприємств. Це питання є особливо актуальним сьогодні, коли відбуваються докорінні зміни в сфері фінансових відносин, коли розподіл і використання фінансових і кредитних ресурсів потрібно здійснювати не по залишковому принципу чи відштовхуючись від звітного рівня, а враховувати з одного боку вимоги ринку, а з іншого – фінансові можливості підприємців, а також їх потенційних інвесторів.

На сьогодні втрата важелів впливу на ситуацію у фінансових відносинах або ж некваліфіковане втручання з метою розв'язання або нейтралізації назрілих проблем може нанести в галузі перероблення аграрної продукції ще більше шкоди, коли не враховувати те що ефективність роботи підприємств знаходиться в прямій залежності від достатньої величини грошових коштів щоб своєчасно розрахуватись з постачальниками (підприємствами, організаціями, приватними особами), працівниками, фінансово-кредитними органами. В сучасних умовах підприємство має розраховувати як на власні так і позичкові грошові ресурси.

Таким чином, соціально-економічний розвиток підприємств здійснюється не автоматично сам по собі, а через механізм фінансово-кредитного забезпечення, який відображає напрями, характер і сутність функціонування фінансів в ринковій економіці

Теоретичне обґрунтування окремих аспектів цієї проблеми знайшло відображення в працях таких українських вчених як: В.Я. Амбросов, В.І.Андрейцев, В.В.Буряковський, О.Д.Василик, О.О.Веклич, О.Л.Кашенко, П.М. Макаренко, Ц.Г.Огонь, В.М.Опарін, П.Т. Саблук, В.М.Суторміна, В.М.Трегобчук, В.В.Шокун. Належне місце в розробці цієї проблеми займають праці російських науковців: Л.А.Дробозіної, Д.Г.Черніка, Т.Ф.Юткіної, а також вчених далекого зарубіжжя: Дж.С.Мілля, Н.Калдора, К.Макконнела, С.Брю, Дж.Барда, М.Потьєра та інших.

Разом з тим комплексного підходу, теоретичного узагальнення та наукового обґрунтування вимагають сутність, зміст, форми і джерела фінансово-кредитного забезпечення, механізми та інструменти у сфері формування грошових ресурсів переробних підприємств, розвиток кредитної інфраструктури та управління позичковим портфелем кредитних установ, проведення комерційними банками виваженої політики встановлення відсотків в кредитному ціноутворенні за умов наявності ризику втрати позичених коштів.

Викладене визначило актуальність і обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Робота виконана в межах планової науково-дослідної теми “Дослідження впливу фінансово-кредитного механізму на розвиток регіону“ Міжнародного університету бізнесу і права (м. Херсон) (номер реєстрації 0101U008104).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є опрацювання науково-методичних засад, обґрунтування напрямів і організаційно-економічних заходів щодо удосконалення внутрішнього і зовнішнього залучення фінансів і забезпечення фінансовими ресурсами підприємств харчової промисловості та перероблення аграрної продукції в умовах розвитку ринкової економіки.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані і вирішені наступні задачі:

- узагальнення сутності механізму фінансово-кредитного забезпечення форм, джерел, напрямів фінансування і фінансової підтримки та кредитного забезпечення суб'єктів підприємництва третьої сфери АПК;
- аналізу наслідків виробництва продукції сільського господарства і її перероблення в регіоні;
- оцінки джерел фінансових ресурсів та динаміки активів переробних підприємств регіону;
- обґрунтування системи фінансово-кредитного забезпечення та оцінки його ефективності в технічному переозброєнні переробних підприємств;
- формування організаційних засад кредитної інфраструктури на регіональному і національному рівнях та удосконалення кредитного обслуговування через роботу банківської системи і управління позичковим портфелем кредитних установ.

Визначені таким чином мета і завдання дослідження зумовили його логіку і послідовність розгляду окремих проблем.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єктом дослідження* є сукупність організаційно-економічних відносин пов'язаних з формуванням і раціональним використанням фінансово-кредитних ресурсів в харчовій промисловості і переробленні сільськогосподарської продукції в Херсонській області та Україні.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні питання розвитку фінансово-кредитного забезпечення переробних підприємств АПК.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дисертації використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: абстрактно-логічний метод (в теоретичних узагальненнях і висновках); економіко-статистичні методи такі як порівняння, економічних і вимірювань (визначення фінансового стану і кредитного забезпечення підприємств переробної сфери АПК); економіко-статистичні, графічні, матричного моделювання та економіко-математичні методи (розробка алгоритму управління фінансовим забезпеченням підприємства, резерву кредитних втрат та розмірів кредитних відсотків).

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти з питань реалізації фінансової політики в Україні, постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Дежкомстату України, обласного управління статистики Херсонської області, Міністерства аграрної політики. В процесі роботи над дисертацією використовувались монографічні видання та статті зарубіжних і вітчизняних економістів.

Наукова новизна одержаних результатів є в наступному:

вперше:

- запропоновано методичний підхід фінансово-кредитного забезпечення підприємства у полікомпонентному просторі “обсяг робіт-час-ресурси” з використанням мережного планування і вихідних грошових потоків та їх графіків по ранніх і пізніх строках виконання робіт;
- обґрунтовано організаційну модель багаторівневої системи функціонування кредитних банків заснованих сільськогосподарськими кредитними спілками на регіональному і національному рівнях;

удосконалено:

- оцінку стану кредитного портфелю через запровадження звіту: про тенденції непогашення, де вказується відсоток портфельних кредитів, за якими пропускалися платежі, і відмічається динаміка цього показника; звіту про прострочення заборгованості, що демонструє прострочення виплат по необоротній частці кредитного портфелю; коефіцієнту платежів, який показує число списаних позичок; коефіцієнту резерву, що показує резерв на втрату позичок у відсотках до загальної суми непогашених сум;

набули подальшого розвитку:

- визначення поняття механізму фінансово-кредитного забезпечення підприємства як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених важелів і методів фінансово-кредитного забезпечення основних напрямків, що діють на організаційно-правовій основі та адекватні господарським відносинам, що розвиваються;
- визначення впливу факторів на фінансово-кредитний стан підприємства через їх класифікацію за ознаками: характеру виникнення та усунення, по зв'язку з іншими факторами, за джерелами впливу та по легкості виявлення;
- методика визначення ризику втрат кредиту через використання графічної залежності коефіцієнтів збільшення суми сплати від імовірності втрати позичених коштів;
- обґрунтування обсягів кредиту, що видається з врахуванням різниці між ринковою та ліквідаційною вартістю застави.

Практична значимість отриманих результатів. Практична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями щодо вдосконалення механізму фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємств переробної промисловості, а також фінансової політики в області регулювання економічних процесів. Висновки і результати дослідження знайшли використання в практичній викладацькій роботі, яку автор на протязі останніх років проводить на економічному факультеті Міжнародного університету бізнесу і права (м. Херсон).

Матеріали дисертації використовуються автором при викладанні курсів “Фінанси”, “Гроші та кредит”, “Фінансово-кредитний механізм природоохоронної діяльності”.

Практична направленість дослідження може стати теоретичною основою фінансової політики держави, спрямованої на поступове поліпшення економічного стану підприємств агропромислового комплексу. Пропозиції, які є в роботі, можуть бути направлені до НБУ, в Комітет з питань фінансів та банківської справи Верховної ради України, до місцевих органів влади, факультетів та кафедр, де викладаються фінансові дисципліни.

Особистий внесок здобувача. Висновки та результати, одержані в ході дослідження, автор зробив самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, що є результатом особистої роботи дисертанта, що детально викладено в розділі “Список опублікованих праць за темою дисертації”

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідались на міжнародних науково-практичних конференціях: “Соціально-економічні і технічні проблеми екології Сибірського регіону” (м. Новосибірськ, 1998); “Проблеми реформування освіти в ВУЗах різних форм власності” (м. Херсон, 1998); “Соціально-економічні і технічні проблеми екології Сибірського регіону” (м. Новосибірськ, 2000); науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу НДАВТ та інженерно - технічних працівників річкового транспорту та інших галузей (м. Новосибірськ, 2001), “Економіко-правові проблеми та менеджмент нетрадиційної енергетики” (м. Херсон, 2001), “Фінансово-кредитний механізм в Україні: перспективи розвитку та оптимізації” (м. Херсон, 2004); „Еколого-економічні і правові аспекти в навчальному процесі вищих закладів освіти” (м. Херсон, 2005); „Економічні та правові аспекти інтеграції України у світове господарство” (м. Херсон, 2005); “Теоретичні й практичні досягнення молодих вчених аграріїв” (м. Дніпропетровськ, 2006).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані в 11-и авторських роботах загальним обсягом 16,25 д.а., у тому числі 5 статей у провідних фахових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації - 235 сторінок машинописного тексту, в т.ч. основний обсяг має 185 сторінок. Дисертація містить 21 таблицю, 13 рисунків, 9 додатків. Список літературних джерел включає 157 назв.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено предмет та об’єкт дослідження, наукову новизну й сформульовано практичне значення отриманих результатів та їх апробація.

У першому розділі “Теоретичні засади фінансово-кредитного забезпечення підприємств в умовах їх ринкового господарювання” розглядаються основні теоретичні положення щодо економічної сутності механізму фінансово-кредитного забезпечення підприємств, напрямки, форми і джерела фінансування та фінансової підтримки та засоби і ресурси кредитування суб’єктів підприємства у сфері виробництва продовольчих продуктів.

Входження економіки України в ринкові відносини викликало необхідність перегляду ролі і суті ряду економічних категорій і явищ, оскільки дія економічних законів пов’язана з практикою і відображає реальні процеси її змін,

вдосконалення і адаптацію економічних категорій і явищ до умов нової моделі господарювання. Перехід до ринкової економіки характеризується різкою зміною впливу фінансового забезпечення на відтворювальні процеси підприємств.

В умовах ринку основне призначення механізму фінансово-кредитного забезпечення полягає в створенні, розподілі і використанні фінансових і кредитних ресурсів відповідно до головних цілей соціально-економічного розвитку підприємств і суспільства в цілому.

З огляду на вищевикладене, механізм фінансово-кредитного забезпечення - це сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених важелів і методів фінансово-кредитного забезпечення основних напрямків, що діють на організаційно-правовій основі та адекватні господарським відносинам, що розвиваються.

Виробничо-фінансова діяльність підприємств і організацій, безумовно, передбачає наявність грошових активів господарюючих суб'єктів. В ринкових умовах неможливий розвиток підприємств без наявності грошових коштів та без постійного поповнення.

В дисертаційному дослідженні доведено, що грошові потоки є вхідними і вихідними і між ними завжди є часовий розрив, тому підприємство повинно постійно проводити розрахунки і слідкувати за оптимальним фінансово-кредитним забезпеченням своєї діяльності. Ефективність (прибутковість) роботи підприємства знаходиться в прямій залежності від структури і динаміки вхідних і вихідних грошових потоків, їх оптимального сполучення. Підприємство повинно мати достатню величину грошових коштів для того щоб своєчасно розраховуватись з постачальниками (підприємствами, організаціями, приватними особами), працівниками, фінансово-кредитними органами.

Важливою складовою механізму фінансово-кредитного забезпечення виступає кредитний механізм, дослідження якого варто проводити з принципово нових позицій – з погляду дії і використання закономірностей становлення і розвитку кредитних відносин в країні. Необхідно повніше використовувати товарно-грошові відносини відповідно до властивого їм в умовах ринку нового змісту.

При визначенні економічної природи кредиту важливе значення має питання реалізації відносин власності на кредитні ресурси. В роботі встановлено, що кредит – це товарно-грошові відносини, що носять розподільчий характер і пов'язані з утворенням і використанням тимчасово вільних коштів.

Часто поняттями "позика" і "кредит" користуються як синонімами, або ж їх зміст розмежовують за тією ознакою, що позика є різновидом кредиту, або навпаки. Тобто зміст їх розглядають або як тотожність, або як підпорядкованість.

Проте між цими поняттями є суттєві відмінності іншого порядку. Вони пов'язані не тільки з різницею в обсягах змісту, але й сферою дії, формуючи таким чином специфічні види економічних відносин.

Важливою особливістю кредиту є забезпечення відтворення на рівні не тільки окремих суб'єктів, що господарюють, але і всього суспільства. Він обслуговує економічні зв'язки підприємств, організацій, сприяє розвитку нових економічних регіонів, галузей і видів діяльності, збільшує фінансові ресурси і т.д.

Кредит виступає як форма протиріччя між додатковою потребою в коштах й їх вивільненні в процесі кругообігу, тому основна увага повинна бути спрямована на вдосконалювання організації цієї форми. Найбільш повне й оптимальне по термінах задоволення додаткової потреби в коштах може бути досягнуто не тільки за рахунок акумуляції всіх тимчасово вільних коштів, але й за рахунок раціональної організації кругообігу коштів на підприємстві що забезпечує максимально-можливе й своєчасне їх вивільнення й мінімізацію додаткової потреби в них.

Не розглядаючи детально усі негативні моменти, що супроводжували становлення кредитної системи в аграрній сфері України, виділимо основні – високий розмір відсоткових ставок і складні умови надання кредитів. Саме вони значною мірою перекрили доступ практично усім агроформуванням на ринок позичкових капіталів.

Проблема полягає в тому, що держава не зробила усього можливого, щоб аграрний сектор економіки був привабливим для потенційних недержавних кредитних структур та інвесторів, не створила умов для залучення у цю сферу коштів комерційних банків і кредитних спілок. Держава не використала своїх можливостей у наданні фінансової допомоги для реструктуризації усіх підприємств з виробництва і одержання харчової продукції АПК.

Сучасний стан в сфері перероблення продуктів АПК, незважаючи на певну стабілізацію, зумовлює потребу створення такої кредитної системи, яка б задовольняла потреби підприємств у доступних (по можливості дешевих) кредитах. Тоді всі виробничі і переробні агроформування матимуть доступ до надійного джерела кредитів за кредитними ставками, які є типовими для цивілізованої ринкової економіки (з урахуванням індексу інфляції).

Таким чином, для подальшого розвитку системи кредитної та фінансової підтримки підприємств АПК потрібний комплексний підхід до формування кредитних ресурсів та удосконалення наявної кредитної інфраструктури, кредитного і розрахункового механізмів.

У другому розділі “Фінансовий стан і рівень кредитного забезпечення підприємств переробної сфери АПК” досліджено структурні і якісні зміни в аграрному секторі регіону та їх вплив на наслідки господарювання переробних підприємств, дана оцінка наявним джерелам фінансових ресурсів та визначено стан кредитного забезпечення виробництва продовольчої продукції.

Херсонська область – аграрно-промисловий регіон України, який має великий природно-ресурсний потенціал та вигідне географічне розташування, але потенційні можливості регіону використовуються недостатньо.

Промисловий потенціал Херсонської області складають 206 підприємств, з них 90 підприємств харчової промисловості або 43,7% від загальної кількості підприємств, з них: м'ясопереробних – 6; молокопереробних – 16; харчосмакових – 16; зернопереробних – 31; кондитерських – 1; консервних – 1; вино-горілчаних – 10; рибних – 2; безалкогольних – 1.

Чисельність штатних працівників харчової промисловості – 8687 осіб, що становить 17,8% чисельності всього промислового потенціалу області.

Питома вага харчової промисловості у загальному обсязі промислового виробництва області з кожним роком збільшується і відповідно складала у 2001 р. – 42,1%, у 2002 р. – 42,8%, у 2003 р. – 44,3%, у 2004 р. – 44,8%.

Інтегрований показник випуску продукції та наданих послуг в області нижче за середній по Україні хоча окремі його складові перевищують середній рівень по країні. Так, індекс виробництва переробної продукції у Херсонській області 0,836 при середньому по Україні 0,602, індекс виробництва продукції харчової промисловості 0,318, що також вище за середній по Україні (0,278). Індекс розвитку сфери послуг 0,297, що нижче за середній по Україні (0,362). Найбільш суттєве відставання за загальним розвитком промислового виробництва 0,127 при середньому 0,434.

Динаміка індексів обсягів виробництва у Херсонській області в порівнянних цінах (наростаючим підсумком до відповідного періоду минулого року) за видами діяльності наведено в таблиці 1.

Порівняльна характеристика основних показників підприємств окремих галузей економіки дозволяє відзначити такі негативні і проблемні сфери діяльності харчового виробництва:

- потребує підвищення конкурентоспроможність продукції харчових підприємств, необхідний пошук нових ринків збуту, подальший розвиток маркетингової діяльності з метою збільшення обсягу експорту тощо;
- незадовільне значення показника, що характеризує витрати на 1 грн. товарної продукції, і відповідно низький рівень рентабельності, що вказує на необхідність підвищення ефективності виробництва у галузі;
- незначний рівень і частка витрат на оплату праці.

Таблиця 1

Індекси продукції харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів за видами діяльності в Херсонській області

Показники	2000	2001	2002	2003	2004
Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів у тому числі:	122,3	115,3	111,0	100,2	112,5
м'ясна промисловість	43,5	83,9	88,0	87,7	49,8
промислове виробництво рибною продукції					
промислове перероблення овочів та фруктів	123,2	110,2	115,5	66,5	45,9
виробництво жирів	138,5	109,0	136,9	104,0	123,5
молочна промисловість	92,3	96,6	46,8	106,7	106,8
оброблення зерна, виробництво крохмалю	145,2	148,4	103,5	113,4	128,5
виробництво інших харчових продуктів	111,2	113,8	73,0	101,5	88,7
виробництво напоїв	117,7	104,9	99,6	105,1	103,9
	121,9	119,0	111,5	85,3	119,7

У структурі сукупних активів переробної промисловості найбільшу питому вагу займають необоротні активи, що свідчить про "важку" структуру активів (значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виторгу). Так, варто звернути увагу на те, що в структурі необоротних активів прослідковується збільшення довгострокових фінансових вкладень. Збільшення по цій статті в окремі роки вказує на відволікання засобів з основної виробничої діяльності, що не сприяє залученню фінансових засобів в основну діяльність підприємства і поліпшенню їх фінансового стану.

Вартість оборотних активів переробної промисловості регіону зросла в 2005 році у порівнянні з 2004 роком на 240,3 млн. грн. або на 15,8 %. При цьому збільшилася на 2,5 процентних пунктів частка оборотних активів у структурі активів промисловості. Це може говорити про розширення виробництва. Поряд з цим така зміна в необоротних активах може бути наслідком уповільнення оборотності оборотних коштів, що викликали об'єктивну необхідність у збільшенні потреби росту їхньої маси, що є вже негативною тенденцією.

Значно впливає на фінансовий стан переробної промисловості наявність виробничих запасів. З метою нормального ходу виробництва і збуту продукції запаси повинні бути оптимальними. Нагромадження великих запасів свідчить про спад активності переробної промисловості, уповільнення оборотності оборотного капіталу. У той же час недостатність запасів в окремих підприємствах також негативно впливає на фінансовий стан переробної промисловості, тому що скорочується виробництво продукції, зменшується сума прибутку.

У нашому випадку вартість запасів за звітний період зросла на 56,7 млн. грн., темп росту при цьому склав 110,2 %. Збільшилася також і частка запасів у загальній вартості майна на 0,1 процентний пункт.

Вартість власного капіталу зросла в 2004 році на 4,8 млн. грн. (або на 0,3%), а поточних зобов'язань – на 54, 8 млн. грн. (або на 4,4 %). В 2005 році ситуація змінюється: власний капітал зростає на 86,7 млн. грн. (6,2%) в основному за рахунок додаткового капіталу (+35,5 млн. грн.) та статутного фонду (27,8 млн. грн.); поточні зобов'язання зросли на 288 млн. грн. (22,2 %). В 2003 році його частка в структурі пасивів складала 44,1 %, а в 2004 р. – 39,8%. На кінець звітного періоду частка власного капіталу в структурі пасивів незначно зменшилася (на 1,2 %) і склала 38,6 %. Така структура джерел формування майна підприємства є ознакою невисокої фінансової стійкості підприємств.

Аналіз динаміки і структури позикового капіталу показав, що протягом 2004 року частка поточних зобов'язань знизилася на 2,4 % з одночасним збільшенням частки довгострокових зобов'язань на 6,7 %. Така тенденція сприяє зниженню ризику втрати фінансової стійкості. Залучення довгострокових кредитів для формування майна свідчить про продуману фінансову стратегію промисловості. Позитивний ефект при цьому підсилюється, якщо рентабельність промисловості перевищує ставку відсотків по банківському кредиті. Але в 2005 році ситуація змінюється в зворотню сторону.

В цілому фінансовий стан підприємств переробної промисловості та обсяги кредитування представлено в таблиці

Обсяги кредитування та фінансовий стан підприємств переробної промисловості Херсонської області за 2003-2005 рр.,
млн. грн.

Показники	2003	2004	2005
Довгострокові зобов'язання <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	490,5 338,5	781,4 348,4	752,8 295,4
Короткострокові кредити банків <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	280,6 51,4	192,8 99,6	259,8 140,4
Дохід (виручка) від реалізації продукції <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	2249,3 941,4	2987,3 1235,2	3561,5 1666,2
Витрати <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	2687,9 987,8	3272,7 1844,0	3896,6 1747,9
Довгострокові фінансові інвестиції <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	99,8 55,6	119,4 39,1	207,8 71,8
Поточні фінансові інвестиції <i>в т.ч. харчової промисловості</i>	6,0 2,9	4,7 0,4	7,6 0,07

Доступ до кредитних ресурсів в нашій країні залишається незадовільним, проте щораз більше українських комерційних банків без будь-яких стимулів з боку держави кредитують підприємства малого і середнього бізнесу. Дедалі більше банкірів починають працювати за новими правилами, що дає можливість давати кредит на підставі серйозного фінансового аналізу замість вимог забезпечення (застави), що дотепер лишається важкоздоланною перешкодою для отримання банківського кредиту переробними підприємствами.

На нашу думку, є кілька шляхів розв'язання цієї проблеми. Перший – навчити підприємця професійному складанню моделі потреби у ресурсах, коли підприємство самостійно проводить обґрунтування необхідної йому позички, виходячи з грошових ресурсів, які у нього є.

Другий шлях – коли сам банк буде зацікавлений кредитувати вигідний проект і доведе бізнес-план такого підприємства до необхідного рівня за допомогою своїх аналітиків, експертів.

На підставі викладеного в роботі встановлено, що для подальшого розвитку системи фінансово-кредитної підтримки підприємств АПК потрібний комплексний підхід до формування ресурсів й удосконалення наявної фінансово-кредитної інфраструктури, фінансово-кредитного і розрахункового механізму.

У третьому розділі “Напрями удосконалення фінансово-кредитного забезпечення підприємств харчової промисловості та перероблення продукції сільського господарства” запропонована система фінансового забезпечення та оцінка ефективності технічного переозброєння підприємства. Організаційно обґрунтовано розвиток кредитної інфраструктури та запропоновано управління портфелем кредитних установ, визначені заходи удосконалення банківського кредитування переробки продукції АПК.

Фінансово-кредитне забезпечення в методологічному плані в більшості випадків розглядалося у двомірному просторі: “обсяг робіт-час” або “обсяг робіт-вартість” і недостатньо досліджувався простір “час-вартість” й “обсяг робіт-ресурси”. Тоді як, якісно зміною принципів побудови нової системи в ринкових умовах повинен бути перехід від двохкомпонентного змісту до полікомпонентного. Відповідно до цього, на наш погляд, двомірний простір “обсяг робіт-час” доповнюється третьою координатою – ресурси, перетворюючи модель у більш складну, але й більш об'єктивну, тому що вона переміщається із площини виробничої сфери в простір економічний.

Наслідком такого підходу буде виступати вирішення проблеми фінансово-кредитного забезпечення на підґрунті розробки реалізованої за ресурсами і мінімальної за вартістю та інвестиційною підтримкою моделлю, на яку впливають фактори що класифікуються за ознаками по: характеру виникнення та усунення, зв'язку з іншими факторами, джерелах впливу і легкості виявлення.

Основними факторами (як позитивними, так і негативними), що впливають на систему забезпечення, будуть виступати результати проявів різних вірогідних процесів як у виробничій сфері, так й у сфері обігу. Очевидно, це й приводить до необхідності переходу від переважно детермінованих оцінок досліджуваних процесів до ймовірних.

У кредитній інфраструктурі основними формами повинні бути спеціалізовані кредитні установи для обслуговування товаровиробників АПК. Напрями їх діяльності – залучення тимчасово вільних коштів підприємств АПК та сільського населення, видача кредитів в тому числі пільгових, заставні операції та довгострокова оренда з викупом технічних засобів. Такими спеціалізованими кредитними закладами можуть бути: кредитні спілки та їх територіальні об'єднання у вигляді кооперативних банків; лізингові компанії та фінансово-агропромислові групи різного призначення, з відповідною мережею фінансово-розрахункових центрів.

В умовах постійної нестачі кредитних джерел для підприємств АПК одним з першочергових завдань спеціалізованих кредитних установ для обслуговування АПК є мобілізація внутрішніх фінансових ресурсів цього сектора економіки. Основним джерелом таких коштів є кошти підприємств АПК та сільського населення, які нині в переважній масі перебувають поза кредитною системою та в універсальних комерційних банках і використовуються ними в більшості випадків для кредитування різних комерційних структур невикористаного напрямку.

Залучення цих коштів в кругообіг підприємств АПК можуть здійснювати кредитні спілки та кооперативні банки. Перші можуть займатись залученням коштів населення та фермерів, а другі – як юридичних, так і фізичних осіб. Переваги таких фінансових закладів – максимальне наближення до своїх клієнтів та порівняно низькі експлуатаційні витрати на кредитне обслуговування.

Для підвищення ефективності роботи потрібно надати їм можливість розширити сферу послуг, які вони можуть надавати своїм клієнтам в порівнянні із Законами України "Про банки і банківську діяльність" та "Про кредитні спілки".

Після створення мережі кредитних спілок та кооперативних банків, з метою централізації коштів, потрібно забезпечити організаційно-нормативні умови для їх подальшого об'єднання на регіональному та національному рівнях (рис. 1).

Для використання коштів державної підтримки та проведення кредитної політики держави в галузях АПК, доки не створена конкурентна система кредитного обслуговування цих галузей, доцільно створити спеціалізований комерційний аграрний банк та покласти на нього функції "Уповноваженого банку по обслуговуванню підприємств АПК" і проведення факторингових та іпотечних операцій і операцій із заставою. Адже останні ще тільки розвиваються, і створення інших спеціалізованих структур на даний момент недоцільне.

Для контролю за кредитним портфелем кожна установа, крім звітів, визначених органом, що ліцензує, і облікових форм кожного позичальника, повинна використовувати власні узагальнені звіти про:

виплати, що повинні бути зроблені на визначений період у майбутньому (30 днів вперед). У ньому показані сума й обов'язкова дата, коли виплата повинна бути зроблена;

виплати, термін оплати яких настав, де вказуються сума й обов'язкова дата несплачених сум;

кредити, термін яких закінчується, де зазначається основна сума, відсотки, що повинні оплатити користувачі кредиту і дата закінчення терміну кредиту;

прострочені кредити, де зазначені основна сума і відсотки, що повинні бути оплатені на дату звіту і дату закінчення терміну кредиту;

про перевищення зняття сум з рахунків із зазначенням назви рахунку, поточної суми на рахунку і предмету, наданого до оплати, що спричинив за собою перевищення зняття.

Кредитний ризик є одним з основних чинників, що справляють вплив на величину відсоткової ставки за користування кредитом. Якщо абстрагуватися від таких реальних витрат банку, як заробітна плата службовців кредитного відділу, витрати на обробку інформації та інші не відсоткові витрати, то відсоток за ризиковими контрактами (R) має компенсувати банку часову (строкову) вартість грошей (вільна від ризику ставка відсотка (r)) та ризик втрати позичених коштів (Pb). Встановлено що до значення $Pb = 0,25$ банк здатний компенсувати ризик, підвищуючи загальну величину суми, повертається позичальником, не більше як на 35 % у порівнянні з безризиковою кредитною угодою. При цьому банківський кредитний відсоток зростає в більш значній мірі. Є підстави вважати такий ризик допустимим у тому плані, що загроза втрат не надто велика, а збільшення ціни кредиту є в прийнятних межах.

При значеннях імовірності втрати позичених коштів Pb у межах від 0,25 до 0,5 значно збільшується не тільки сам ризик, а й сума, що має бути повернена позичальником. Так, при $Pb = 0,5$ позичальник змушений повернути банкові вдвічі більшу суму в порівнянні з безризиковою кредитною угодою, а кредитний відсоток зростає в декілька разів.

Якщо ймовірність втрати позичених коштів перевищує 0,5, то, з одного боку, сам ризик стає катастрофічним (недопустимим), з іншого боку, кредитний відсоток та сума, що має бути повернена позичальником, сягають нереальних значень. Тому ризик втрати позичених коштів, що перевищує критичний рівень, слід вважати недопустимим.

На основі досвіду оцінки об'єктів застави, набутому спеціалістами банків за роки праці із заставним майном, визначено принципові позиції, з яких повинні вони виходити виконуючи роботи з оцінки об'єктів застави:

- немає необхідності користуватися поняттям "заставна вартість";
- разом з поняттям "ринкова вартість" необхідно користуватися поняттям "ліквідаційна вартість", оскільки воно найбільше відповідає меті визначення вартості об'єктів застави.

Слід розрізняти між ринковою та ліквідаційною вартістю об'єкта застави. Причому варто враховувати, що ліквідаційна вартість завжди менша від ринкової і різниця між ними повинна бути складовою у розрахунку обсягів кредиту що видається.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного в дисертаційній роботі дослідження можна зробити такі висновки та пропозиції:

1. Встановлено що механізм фінансово-кредитного забезпечення містить, по-перше, централізовано регульовані грошові відносини, що забезпечують фінансові потреби суспільного виробництва в системі єдиної ринкової корпорації, а також загальнодержавні потреби непродуктивного характеру; по-друге, - госпрозрахункові відносини, що забезпечують функціонування окремих суб'єктів, що господарство, на основі принципу самооплатності і самофінансування.

2. Структурні елементи механізму фінансово-кредитних відносин, періодично змінюючись повинні відбивати головні економічні особливості того періоду часу, у якому розглядається даний механізм. В умовах ринку основне призначення його полягає в утворенні, розподілі і використанні фінансових і кредитних ресурсів (джерел) відповідно до головних цілей поточного періоду соціально-економічного розвитку країни, суспільства в цілому.

3. Визначено, що фінансування і фінансова підтримка підприємств галузі відбувається з власних коштів та державних. При цьому власне фінансування в значній мірі залежить від фіскальної політики держави яку вона проводить по відношенню до функціонуючого бізнесу. Тому тільки цілеспрямована державна фінансова політика може забезпечити успішний розвиток всіх сфер АПК.

4. Здійснення структурної перебудови в різних сферах АПК і її державного фінансування в сучасних умовах повинне враховувати: по-перше, обмеженість державних фінансових засобів; по-друге, значну питому вагу в структурі виробництва неефективних галузей та низький технологічний рівень підприємств; по-третє, відсутність в країні необхідного обсягу енергоносіїв і імпорту їх основної маси; по-четверте, недосконалість законодавства особливо в частині оподаткування і стимулювання інвестицій в розвиток виробництва і переробки.

5. Фінансово-кредитна політика в аграрній сфері повинна спрямовуватись на: розвиток мережі фінансово-кредитних установ, інвестиційних та інноваційних фондів, страхових організацій, розвиток спілок взаємного кредитування та страхування; забезпечення умов розвитку перспективних форм фінансування аграрного бізнесу (факторинг, лізинг тощо).

6. Визначено, що процес кредитування – це сукупність відносин по акумуляції тимчасово вільних ресурсів (грошових, товарних) і планомірного їхнього розподілу на засадах зворотності і платності у виді термінових цільових позичок в інтересах суспільних потреб.

7. У кругообігу коштів підприємства кредит виступає як умова і результат цього кругообігу. Кредит охоплює всі стадії кругообігу й стає невід'ємним елементом не тільки сфери обігу, але й сфери виробництва. Кредит не тільки є формальним моментом кругообігу коштів підприємств, але й багато в чому розкриває зміст даного процесу, являє собою важливий елемент розширеного відтворення. В економічному розвитку країни значимість і роль фінансово-кредитного механізму визначається тим, наскільки повно він відповідає існуючим умовам керування і виробничо-фінансової діяльності. За допомогою фінансово-кредитного механізму держава впливає на весь відтворювальний процес.

8. Підприємства харчової промисловості і перероблення сільськогосподарських продуктів в Херсонській області складають 43,7 % промислового потенціалу регіону і питома вага виробництва в загальному обсязі промисловості починаючи з 2001 р. має тенденцію до зростання та досягла у 2004 р. – 44,8 %.

9. Ефективність функціонування переробної галузі регіону знаходиться на низькому рівні що не дозволяє вести розширення відтворення та оптимальне фінансове забезпечення виробництва. Виключення із 90 підприємств складають ЗАТ “Чумак”, агрофірма “Білозерський” Херсонський молочний завод “Родич” та деякі інші.

10. Основним джерелом фінансово-кредитного забезпечення переробних підприємств регіону є власний капітал, який за 2003-2005 рр. збільшився майже на 6,6 % та складає 1481 млн. грн. Зменшення частини власного капіталу у структурі пасивів до 38,6 % є ознакою зниження фінансової стійкості аналізуємих підприємств.

11. Довгострокові і поточні зобов'язання переробних підприємств регіону за останні роки наростають більшими темпами чим власний капітал. Співвідношення власного капіталу до зобов'язань 1:1,6 вказує на все більшу залежність підприємств від зовнішнього фінансово-кредитного забезпечення.

12. Встановлено, що основними недоліками в кредитуванні переробних підприємств є: ненадання необхідного забезпечення для отримання позики; не витримуються вимоги ліквідної застави під гарантії повернення (відсутність ліквідного майна під заставу); недостатній термін кредитування; високі процентні ставки за кредит (базова ставка, премія за ризик, платні послуги).

13. На систему фінансово-кредитного забезпечення підприємства у полікомпонентному просторі “обсяг робіт-час-ресурси” впливають фактори які класифікуються за ознаками по: характеру виникнення та усунення, зв'язку з іншими факторами, джерелах впливу і легкості виявлення. Дана система (модель) ґрунтується на використанні мережного планування і графіка диференціальних та інтегральних грошових потоків по ранніх і пізніх термінах виконання робіт технічного переозброєння підприємства.

14. Подальший розвиток кредитної інфраструктури обумовлює створення багаторівневої системи функціонування кредитних спілок і кредитних банків на регіональному та національному рівнях з метою централізації коштів.

15. Оцінка стану кредитного портфеля кредитора має включати: звіт про тенденції непогашення. Де вказується відсоток портфельних кредитів, за якими пропускалися платежі, і відмічається динаміка цього показника; звіт про прострочення заборгованості, що демонструє прострочення виплат по необоротній частці кредитного портфеля; коефіцієнт платежів, який показує число списаних позичок; коефіцієнт резерву, що показує резерв на втрату позичок у відсотках до загальної суми непогашених сум.

16. Ціна за кредит в умовах ризику втрати позичених коштів збільшується при зростанні ймовірності їх втрати що веде до необхідності підвищення відносного кредитного відсотка на величину що нелінійно наближається до одиниці. У разі істотного підняття відсотка банк ризикує втратити клієнта, однак, компенсуючи ризик втрати клієнтів з низьким ступенем повертання боргів, банк тим самим знижує ризик власних втрат.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та навчальні посібники

1. Балахнічова Л.М., Балахнічова М.М. Фінансовий механізм природоохоронної діяльності. Навчальний посібник. Рекомендовано МОН України для вищих навчальних закладів. – Херсон: МУБіП, 2006. – 118 с. (*Особистий внесок*: обґрунтована організаційно-економічна екологічна складова у механізм фінансово-кредитного забезпечення).
2. Макаренко П.М., Балахнічова Л.М., Балахнічова М.М. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку підприємств АПК: Монографія. – Херсон: МУБіП, 2006. – 163 с. (*Особистий внесок*: проаналізовано розвиток фінансово-кредитних відносин підприємств).

Статті у наукових фахових виданнях

3. Балахнічова М.М. Роль податків в економіко-правовому механізмі регулювання екологічних проблем. //Бізнес-навігатор. - №6. – 2004. – С.33-37.
4. Балахнічова М.М. Фінансові аспекти розвитку агропромислового комплексу на прикладі оподаткування. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. - №2. - 2005. – С.5-9.
5. Балахнічова М.М. Фінансово-кредитне забезпечення агропромислового виробництва. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. - №3. – 2005. – С.17-20.
6. Балахнічова М.М. Аналіз економічного розвитку в харчовій промисловості. // Бізнес-навігатор. - №7-8. – 2005. – С.43-46.
7. Макаренко П.М., Балахнічова М.М. Моделі економічної ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємств харчової промисловості. // Бізнес-навігатор. - №9. – 2006. – С.4-12. (*Особистий внесок*: розроблені напрями економічної ефективності діяльності підприємств)

Доповіді та тези доповідей на наукових конференціях

8. Балахнічова М.М. Экологические аспекты развития банковской системы. //Труды экологического семинара. – Новосибирск: НГАВТ, 1998. – С.240-242.
9. Балахнічова М.М. Внебюджетный экологический фонд. //Труды экологического семинара. – Новосибирск: НГАВТ, 2000. – С.422-424.
10. Балахнічова М.М. Вопросы экологического управления. //Материалы юбилейной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и инженерно-технических работников речного транспорта и других отраслей. - Новосибирск: НГАВТ, 2001. – С.129-132.

11. Балахничёва М.М. Теоретические аспекты финансового регулирования экологических проблем. //Труды экологического семинара. – Новосибирск: НГАВТ, 2002. – С.296-300.

АНОТАЦІЯ

Балахнічова М.М. Розвиток фінансово-кредитного забезпечення переробних підприємств АПК. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук по спеціальності 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2006.

Дисертація присвячена розробці напрямків удосконалення механізму фінансово-кредитного забезпечення переробних підприємств агропромислового комплексу. У рамках дослідження розкрито сутність механізму фінансово-кредитного забезпечення, фінансові джерела економічного розвитку підприємства, сутність кредиту у фінансових відносинах. Окрема увага надана стану і тенденціям фінансово-кредитних відносин в переробній промисловості.

Особлива увага приділена розробці методів й моделей оптимізації фінансово-кредитного забезпечення підприємств переробної промисловості. Розроблені напрямки удосконалення роботи банківської системи з кредитного обслуговування переробних підприємств АПК.

Ключові слова: фінансово-кредитний механізм, аналіз, грошові потоки, фінансово-кредитне забезпечення, регулювання.

АННОТАЦИЯ

Балахничёва М.М. Развитие финансово-кредитного обеспечения перерабатывающих предприятий АПК. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. - Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2006.

Диссертация посвящена вопросам разработки направлений совершенствования механизма финансово-кредитного обеспечения перерабатывающих предприятий агропромышленного комплекса. В рамках исследования раскрыта сущность механизма финансово-кредитного обеспечения, формы, источники и направления финансирования и финансовой поддержки перерабатываемых предприятий.

В исследовании значительное место отведено анализу экономического развития перерабатывающей промышленности как в Украине в целом, так и непосредственно в Херсонской области. Проанализирована структура и динамика сводного баланса перерабатывающей промышленности по Херсонской области. Анализ обеспеченности населения основными видами продукции свидетельствует о низком объёме производства на душу населения и недостаточном потреблении мяса, молочной продукции, животного масла.

В диссертационном исследовании показано, что для решения проблем повышения материального благосостояния населения, улучшения условий жизни и создания возможностей для всестороннего развития населения необходимо обеспечение стабильного развития сфер материального производства. При этом нужно выявить пути объединения возможностей разных сфер деятельности и отраслей, мобилизации усилий власти, научных работников, разных слоев населения.

Так, на сегодняшний день в Херсонской области, как и в целом по Украине, сложилась ситуация, которая открывает благоприятные возможности для решения основных проблем социально-экономического агропромышленного развития. Одним из факторов является привлечение заёмного капитала.

В диссертации показано, что современный этап развития кредитных отношений коммерческих банков с аграрным сектором экономики характеризуется позитивными тенденциями. Они проявляются в увеличении кредитов (в том числе и долгосрочных), снижении стоимости кредитов, продлении сроков пользования кредитными денежными средствами и повышении их доступности для товаропроизводителей.

В целях создания более благоприятного режима государственной поддержки в области кредитования в качестве центрального направления кредитной политики в сфере перерабатывающей промышленности. Дальнейшее развитие кредитной инфраструктуры обуславливает создание многоуровневой системы функционирования кредитных союзов и кредитных банков на региональном и национальном уровнях с целью централизации средства

В процессе исследования были проанализированы объёмы ныне существующей государственной финансовой поддержки предприятий агропромышленного комплекса. Выявлено, что аграрная реформа в Украине требует эффективных форм и механизмов финансовой поддержки, адекватных реальному состоянию предприятия. Финансовая поддержка должна быть ориентирована на стимулирование эффективности аграрного производства.

В работе об основана организационная модель многоуровневой системы функционирования кредитных банков, основанных сельскохозяйственными союзами на региональном и национальном уровнях.

Оценка состояния кредитного портфеля кредитора может включать: отчет о тенденциях непогашения, где указывается процент портфельных кредитов, по которым пропускались платежи, и отмечается динамика этого показателя; отчет о просрочке задолженности, которая демонстрирует просрочку выплат по необратимой доле кредитного портфеля; коэффициент платежей, который показывает число списанных ссуд; коэффициент резерва, который показывает резерв по потере ссуд в процентах к общей сумме непогашенных средств.

Из рассмотрения понятий рыночной и ликвидационной стоимости видно, что последняя всегда ниже, а разница их уровней обусловлена прежде всего фактором времени. Поэтому установления объемов кредита, который выдается, должен учитывать рыночную стоимость объекта залога за минусом разниц рыночной и ликвидационной стоимости и объема заемных средств.

Выявлено, что для дальнейшего развития системы финансово-кредитной поддержки предприятий агропромышленного комплекса необходим комплексный подход к формированию ресурсов и совершенствованию имеющейся финансово-кредитной инфраструктуры, финансово-кредитного и расчётного механизма.

Ключевые слова: финансово-кредитный механизм, анализ, денежные потоки, финансово-кредитное обеспечение, регулирование.

ANNOTATION

Development of financial-credit maintenance of the processing enterprises of agrarian and industrial complex. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on specialty 08.04.01 - finance, monetary circulation and credit. - Dnipropetrovsk State Agrarian University, Dnipropetrovsk, 2006.

The dissertation is devoted to questions of development of directions of improvement of the mechanism financial-credit of maintenance of the processing enterprises of agriculture. Within the framework of research it is opened essence of the mechanism financial-credit, financial sources of economic development of the enterprise, essence of the credit in financial attitudes. The separate attention is given to a condition and tendencies of financial-credit relations in a process industry.

The special attention is given to development of methods and models of optimization of financial-credit maintenance of the enterprises of a process industry. Directions of improvement of work of bank system on credit service of the processing enterprises of agrarian and industrial complex are developed.

Key words: financial - credit mechanism, analysis, monetary streams, financial-credit maintenance, regulation.

Підписано до друку 14.08.2006р.

Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Папір офсетний.

Формат 60×84 1/16 Друк офсетний.

Тираж 100 прим. Зам. № 47

Видавництво

Міжнародний університет бізнесу і права
73039, Херсон, вул. 49-ої Гвардійської дивізії, 37-а